

Ondřej Zaorálek

O dvou podobách pábení v české literatuře

(posudek oponenta diplomové práce)

Diplomová práce Ondřeje Zaorálka je jasně a přehledně strukturována. V úvodní kapitole důkladně rozebírá dosavadní definice klíčového hrabalovského pojmu pábení. Charakteristika pábitele se v dalších dvou kapitolách stává východiskem analýzy Hrabalova vypravěčství (postavy, prostředí a vypravěč, vyprávěcí strategie). Ve čtvrté kapitole se Zaorálek věnuje vybraným motivům a tématům, které zaplňují Hrabalovy prózy takřka obligatorně (např. morbidnost), přičemž postupuje až k úvaze o možnostech svobody a předurčenosti osudu. Svého poznání Hrabalových vyprávěcích postupů potom využívá při interpretaci textu trilogie *Svatby v domě*. Poslední kapitola před závěrem, Dědictví Ladislava Klímy, už spíš jen naznačuje možný směr dalšího autorova uvažování.

Původní cíl práce („porovnání vyprávěcích strategií Ladislava Klímy a Bohumila Hrabala“) tedy zůstal, jak diplomant sám v úvodu upozorňuje, nenaplněn. Jeho vysvětlení (ke srovnání nedošlo pro absenci „vědeckého“ vydání Klímových próz) ovšem postrádá logiku – jakkoli je stav vydávání Klímových spisů kulturní ostudou. Nezavršenost směřování práce je však bohatě vyvážena jinými, třeba jen dílčími přednostmi.

Tak úvodní část není pouze nesystematickým skladem různých definic pábitelství (o něž se nutně pokoušeli všichni, kdo se Hrabalovým dílem vážněji zabývali). Zaorálkovi se podařilo názory Blažíčka, Doležela, Jankoviče, Opelíka, Pelána, Suchomela, Vohryzka, samotného Hrabala a dalších sestavit v přehledný a uspořádaný celek, ze kterého vystupují podstatné a opakující se dominanty charakteristik. K popisu řeči pábitelů obratně využívá např. i Danešovu charakteristiku řeči Haškova Švejka.

Podobnou hutností a obeznámeností s materiálem i odbornou literaturou se vyznačují i následující kapitoly. Za pomoci bachtinovských kategorií tu autor dospívá k obecným, ale konkrétními příklady podloženým charakteristikám Hrabalových textů (monolog realizovaný v rámci dialogu, hospodské prostředí jako paralela chronotopu cesty atd.). Ve stejných intencích a se stejnými kvalitami se potom Zaorálek zabývá „vyprávěcími strategiemi“ Hrabalových próz (parataktičnost, kontrastnost, inverzivnost, grotesknost, hyperbolizace, enumerativnost, pointovanost). Právě v těchto kapitolách práce opouští rámec pouhého referentství a přináší řadu cenných a samostatných dílčích postřehů.

Za zvlášť samostatný výkon považuji čtvrtou kapitolu práce, ve které autor skrze analýzu motivů destrukce a sebedestrukce těla (především v souvislosti s prózou *Kain /Ostře sledované vlaky*, *Legenda o Kainovi*) dospívá k osobité a zcela osobní úvaze o determinovanosti lidské existence. Už jednoznačně interpretační ráz má následující kapitola, kde diplomant pozorně popsal proměny vypravěčské perspektivy v trilogii *Svatby v domě*.

K východiskům práce se pak vrací v poslední kapitole, v níž shrnuje takřka desítku paralel, které nalézají mezi prózami Bohumila Hrabala a Ladislava Klímy. Je třeba podotknout, že některé jsou konstruovány poněkud násilně („neskutečnost“ postav u Hrabala?), ale vcelku autor osvětlil příbuznost obou spisovatelů samostatně a nápaditě.

Tím se dostávám k oponentským výhradám, ve skutečnosti vlastně jen námětům k zamyšlení: Skutečnost, že diplomant se moudře vyhnul pokusu o vlastní definici pábitele a jeho obraz skládá z charakteristik již existujících, je nepochybnou předností práce. Těžko očekávat, že by se mu podařilo přinést zcela novou a originální definici – ale nestálo za pokus vymezit se, při vší zdrženlivosti, alespoň proti některým názorům kriticky a vnést do citací vlastní hodnotící perspektivu? Tak např. zůstává bez odezvy podivný názor M. Exnera, že pábítel není „odpozorovaný, ryze empirický typ“, ale „autorova vize: básnická mocnina člověka na okraji“.

Na s. 13 se diplomant zmiňuje o Hrabalových „pitoreskních prostředích“ a „kuriózních zaměstnáních“. Co má konkrétně na mysli? Je práce pojišťovacího agenta, dělníka v hutích nebo zaměstnance Sběrných surovin kurióznější než např. práce učitele?

Tvrzení, že „nerozlišující pozornost se svou absencí jakékoli hierarchie je u Hrabala spojena s výrazným amoralismem“ (s. 25) je právě tak nápadité, jako pochybné. Nemůže být nerozlišující pozornost naopak výrazem morálního postoje?

Kapitola 3.7 (nadsázka a výčty) postihuje podstatné rysy Hrabalových próz, ale vzájemně nesouřadné. Nebylo by vhodnější pojednat o hyperbolizaci v rámci předchozí kapitoly o grotesce a výčtovost naopak spojit s následující kapitolou o principu koláže?

Značnou žánrovou rozrůzněnost práce vnímám jako její přednost – diplomant jí postupně prokazuje schopnost reflexe odborné literatury, schopnost její aplikace na text, schopnost subjektivně zaujaté interpretace i historického srovnávání. Podtrhnout je třeba také skutečnost, že práce je přes svou hutnost přehledná, že se opírá o značné množství prostudované odborné literatury a vhodně užitých pramenů, je bezpečně a sebejistě stylizovaná a jazykově bezvadná.

Na s. 30 diplomant řadí známé tvrzení „Co je nahoře, to je i dole. Co je dole, to je i nahoře“ podle Bachtina do „základního fondu nonkonformních kulturních představ“. Dávno před tím, než se toto poučení stalo součástí „myšlení lidových vrstev“, bylo určujícím principem tradiční magie (Hermes Trismegistos). V jejím kontextu však znamenalo i zkoušku. Ondřej Zaorálek v ní obstál. Sebe poznáním pozdvihl. A svého autora nijak neumenšil.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení výborně.

v Praze, 9. 9. 2010

PhDr. Václav Vaněk, CSc.